

FILOZOFIJA

Predmetni izpitni katalog za splošno maturo ■

Predmetni izpitni katalog se uporablja od spomladanskega roka **2010**, dokler ni določen novi. Veljavnost kataloga za leto, v katerem bo kandidat opravljal maturo, je navedena v Maturitetnem izpitnem katalogu za splošno maturo za tisto leto.

Državni izpitni center

1. Uvod	5
2. Izpitni cilji	6
3. Zgradba in vrednotenje izpita	7
3.1 Shema izpita	7
3.2 Tipi nalog in vrednotenje	7
3.3 Deleži taksonomskih stopenj spoznavnih ciljev	8
3.4 Merila vrednotenja izpita in posameznih izpitnih delov	8
4. Kandidati s posebnimi potrebami	17
5. Izpitne vsebine	18
5.1 Teme	18
5.2 Filozofska besedila	20
5.3 Seminarska naloga	22
6. Osnovna literatura	26

1. UVOD

Filozofija, izbirni predmet splošne mature, je sestavljen iz treh samostojnih in smiselno povezanih delov. V prvem kandidati spoznavajo klasično filozofsko temo, drugi del je namenjen poglobljenemu študiju izvirnega filozofskega besedila, tretji pa samostojni izdelavi seminarske naloge.

Predmetni izpitni katalog za splošno maturo iz filozofije temelji na zunanjem preverjanju znanja in učiteljevi avtonomiji. Katalog zato omogoča veliko izbirnost: učitelj iz nabora tem in besedil samostojno izbere temo in besedilo, ki ju bo obravnaval. Ob izbrani temi tudi sam odloča, katere filozofe in katera besedila bo pri obravnavi uporabil, da bi temo čim bolj približal dijakom. Vnaprej je torej začrtan le osnovni okvir izbire, ki je potreben zaradi zunanjega preverjanja znanja, in postavljene so ravni premisleka, ki jih morajo dijaki doseči. Te izhajajo iz prepričanja, da je odlika filozofije razvijanje sposobnosti dijakov za samostojen razmislek o filozofskih problemih, ki ni mogoč brez dialoga s filozofsko tradicijo postavljanja vprašanj in njihovega reševanja. Vendar danes, v obdobju soobstoja različnih filozofskih tradicij, ni mogoče predpisovati, katero lotevanje filozofije je pravo. Postavi pa se lahko cilje, do katerih mora pripeljati maturitetne kandidate ukvarjanje s filozofijo.

Katalog je tako odprt za različne pristope in omogoča celo paleto individualnih programov, vnaprej podani cilji predmeta in enotna merila ocenjevanja pa zagotavljajo medsebojno primerljivost dosežene izobrazbe.

2. IZPITNI CILJI

Z izbiro filozofije kot izbirnega predmeta splošne mature kandidati dosežejo:

- s študijem filozofskih tem, besedil in s pisanjem naloge o izbranem filozofskem problemu se vpeljejo v filozofsko mišljenje;
- zagotovijo si podlago za nadaljnji študij filozofije ter drugih humanističnih, družboslovnih in podobnih ved.

Filozofija pri kandidatih:

- spodbuja zanimanje in veselje za teoretsko delo;
- razvija zmožnost samostojnega in kritičnega mišljenja ter presojanja;
- razvija zmožnost za razumevanje in ocenjevanje drugačnih nazorov in pogledov;
- omogoča prepoznavanje predsodkov in njihovo kritiko;
- razvija strpnost, sooblikuje etično držo v znamenju humanosti, miru, pravičnosti in upoštevanju sočloveka (drugega).

Pri izpitu se od kandidata pričakuje, da sistematično in razumljivo:

- razvije filozofski argument na podlagi poznavanja in razumevanja filozofskih pojmov in problemov;
- filozofsko interpretira in ovrednoti predpisano filozofsko besedilo;
- samostojno razišče filozofski problem s študijem različnih virov.

3. ZGRADBA IN VREDNOTENJE IZPITA

3.1 SHEMA IZPITA

Pisni del

Izpitna pola	Čas reševanja	Delež pri oceni	Ocenjevanje	Pripomočki
1	120 minut	40 %	zunanje	nalivno pero ali kemični svinčnik
2	120 minut	35 %	zunanje	

Seminarska naloga

25 % notranje

Izpitna pola 2

Državna predmetna komisija za splošno maturo za filozofijo lahko z razpisom tematskega sklopa sporoči izpitne vsebine, ki bodo obvezne, oziroma vsebine, ki se ne bodo preverjale. Tematski sklop se za zaključni letnik objavi pred začetkom šolskega leta, in sicer v skladu z veljavnim Maturitetnim izpitnim katalogom za splošno maturo, na spletni strani Državnega izpitnega centra (www.ric.si).

3.2 TIPI NALOG IN VREDNOTENJE

Pisni del

Izpitna pola	Tip naloge	Vrednotenje
1	esej	Kandidat od 15 esejistčnih vprašanj, ki se nanašajo na obvezne teme, izbere eno in napiše esej, dolg najmanj 600 besed. 22 točk
2	komentar besedila	Od 5 (oziroma več) odlomkov besedil kandidat izbere enega in napiše komentar k besedilu. Komentar ima obliko eseja in je dolg najmanj 600 besed. 22 točk

Seminarska naloga

daljši esej ali dialog
Kandidat napiše nalogo med šolskim letom pod mentorskim vodstvom učitelja.
22 točk

3.3 DELEŽI TAKSONOMSKIH STOPENJ SPOZNAVNIH CILJEV

Vsi trije deli izpita merijo predvsem na najvišjo raven spoznavnih ciljev, se pravi na analizo, sintezo in vrednotenje. Ta raven pa pri esejičinih vprašanjih vključuje tudi znanje, razumevanje in uporabo, zato pri celostnem ocenjevanju ni mogoče natančno določiti deležev posameznih ravni.

3.4 MERILA VREDNOTENJA IZPITA IN POSAMEZNIH IZPITNIH DELOV

■ OCENJEVANJE ESEJA (Izpitna pola 1) IN KOMENTARJA BESEDILA (Izpitna pola 2)

Merila ocenjevanja eseja in komentarja besedila

Izpit od kandidata zahteva, da rešuje izbrani filozofski problem. Ocena se oblikuje na osnovi naslednjih elementov:

A) Poznavanje in razumevanje problema oziroma vprašanja

- Ali kandidat problem razume?
- Ali ga analizira?
- Ali razvija predpostavke vprašanja?

B) Obravnava problema

- Ali kandidat svoje trditve utemelji?
- Ali razvije posledice trditev?
- Ali problem in postavljene trditve ponazori s primeri?
- Ali vnaša nove poglede na vprašanja?
- Ali je navedena vednost točna?
- Ali obravnava več pogledov na vprašanje?
- Ali uporablja relevantne pojme?
- Ali ključne pojme analizira?

C) Struktura odgovora

- Ali je odgovor notranje razčlenjen in pregleden?
- Ali je koherenten?
- Ali so izpeljave jasne in relevantne?

Opisi ocen za esej in komentar besedila

Ocena odlično

Kandidat v nalogi pokaže, da:

- zelo dobro razume problem, zastavljen v naslovu; natanko razmišlja o njem, tako da ga predstavi, razčleni in išče možne rešitve;
- struktura naloge je izpeljana iz problema, izpeljavi je lahko slediti; temeljni poudarki so podkrepljeni z argumenti iz ustreznega splošnega poznavanja filozofije; izpeljava temelji na ustrezni pojmovni mreži – pojmi so uporabljeni jasno in nedvoumno;
- nerelevantnosti, šibkosti v sestavi eseja, manjši preskoki v izpeljavi so morda še zaznavni, vendar so obrobni;
- osnovna značilnost naloge je širina pogleda, s katerim se avtor loteva problema, sposobnost videti stvari tudi z očmi drugega in odgovoriti na najočitnejše ugovore ter pokazati nekatere nadaljnje posledice zagovarjanih stališč in možne povezave z drugimi področji;
- upoštevati je treba, da ne gre za idealno kombinacijo naštetih lastnosti, temveč da je navzoč večji del teh kvalitete. Ocenjevanje mora namreč upoštevati mladost kandidata, ki šele vstopa v filozofijo.

Ocena zadostno

Kandidat v nalogi pokaže, da:

- problem vsaj deloma razume, vendar je njegovo razumevanje omejeno po širini in globini; vprašanje vzame preprosto kot dano, tj. ga ne analizira, prav tako ne vidi njegovih predpostavk in posledic;
- če o problemu poskuša razmišljati, je njegovemu razmisleku pogosto težko slediti zaradi preskokov v izpeljavi in nejasnih mest; razvidna je zgradba eseja, vendar je uvod premalo razdelan, morda samo nakazan, in sklep le deloma utemeljen v predhodni izpeljavi; pregled kandidata nad celoto eseja je pomanjkljiv;
- problem poskuša predstaviti, vendar pogosto brez razumevanja obnavlja ali pa le parafrazira v učbenikih obravnavane teme oziroma prebrano besedilo; trditve so le redko razložene; ponazoritve s primeri so prav tako redke; značilne so nerelevantnosti;
- nekaj osnovnih pojmov kandidat uporabi, vendar jih vzame za samoumevne, zato jih ne določi jasno ali pa opredelitev le nakaže; pojmovni aparat je skromen, pojme razume bolj na opisni ravni in ne vidi povezav med njimi;
- kandidat ima skromen uvid v filozofsko problematiko, ne sega prek najbolj poenostavljenega učbeniškega pregleda; vsebinsko je naloga skromna, kandidat se širšega konteksta ne zaveda in le redko načne nova relevantna vprašanja. Podatki, ki jih navaja (o tezah, ki so jih zagovarjali drugi filozofi, o njihovi rabi pojmov ...), se nanašajo na najbolj splošno znana dejstva in včasih niti niso točni.

Ocenjevalna shema za esej

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu esejev, vendar je treba upoštevati, da posamezni eseji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v eseju kot celoti.

- 0–10 **Odgovor ne zadošča.**
- 0 Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje.
- 1–5 Odgovor je le skiciran, ne daje pomembnejših elementov, ki jih zahteva vprašanje, je fragmentaren in večinoma nerelevanten. Gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za povezano besedilo. Skorajda nikjer ni mogoče opaziti seznanjenosti s filozofsko problematiko.
- 6–10 V odgovoru še vedno prevladuje fragmentarnost, če pa že ima zaokroženo zgradbo, je ta le delna in polna miselnih preskokov. Razumevanje danega problema je zelo omejeno. Razvitih je sicer nekaj relevantnih poudarkov, vendar so obrobni. Odgovor je nejasen in pretežno nerelevanten. Temelji na opisih, če pa so zastopani argumenti, so le nakazani in nerazviti. Kandidatovo poznavanje filozofskih problemov je skromno, fragmentarno in zelo omejeno. Skorajda ne uporablja ustrezne filozofske terminologije. Njegove trditve so nenatančne in večkrat napačne.
- Pri odgovoru gre torej največkrat zgolj za obnavljanje drobcev najbolj elementarne šolske snovi ter ponavljanje enega in istega.*
- 11–13 **Zadostno:** gre za daljše in razmeroma celovito besedilo (meja ni trdna, a odgovori z manj kakor 600 besedami so večinoma prekratki za zadovoljivo obravnavo problema). Odgovor je esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost), vendar sta uvod in zaključek slabo razdelana. Nekatere izpeljave in utemeljitve so že lahko jasne, pogosto pa je odgovor težko razumljiv, tudi zaradi preskokov v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume zelo poenostavljeno. Nerelevantnosti so še očitne, toda odgovor se že nanaša na vprašanje. Kandidat uporabi nekaj relevantnih pojmov, vendar jih ne razčleni. Naloga je večinoma opisna, kadar pa kandidat argumentira, je utemeljitev skromna, površna in pogosto nejasna; naloga kaže samo osnovno seznanjenost s filozofsko problematiko in omejeno razumevanje, uporabljena terminologija in jezik le delno ustrezata filozofski obravnavi problemov. Odgovor kot celota se opira na obnavljanje najbolj splošno znanih dejstev in argumentov, večkrat pa je najti tudi napačne trditve.
- Zato je odgovor le zelo poenostavljena predstavitev in rešitev problema. Se pa kandidat večinoma že giblje na najosnovnejši ravni razumevanja in razlage problema.*
- 14–16 **Dobro, a omejeno:** odgovor ima najmanj 600 besed, esejistična zgradba je s formalnega vidika dobra; uvod razloži problem in sklep je vsaj praviloma izpeljan iz naloge. Zgradba odlomkov je zvečine dobra. Mestoma je še najti preskoke v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja naslov, kandidat razume, kar mu omogoči pregled nad celoto odgovora. Uporablja osnovno filozofsko terminologijo, ki je večinoma relevantna za obravnavani problem. Vendar so pojmi pogosto preprosto sprejeti kot samoumevni, njihova analiza je bolj obrobna, prav tako je v zametkih že mogoče zaznati povezovanje ustreznih pojmov. Kandidat opis in razlago dopolnjuje z argumenti, vendar so "šolski" in predvidljivi, lahko so tudi zgolj opis znanih argumentov. Kandidat predstavi več pogledov, vendar pa protiargumentov še ni ali so zgolj nakazani. Je pa opaziti poskuse analize nekaterih pojmov in podmen vprašanja, prav tako zametke logičnega povezovanja pojmov, iskanja utemeljenih rešitev problemov in vrednotenja nekaterih posledic rešitev.
- Esej izraža solidno splošno seznanjenost z ustrezno filozofsko problematiko, kar se kaže v dovolj obširni predstavitvi posameznih pogledov, vendar argumentacija in analiza pojmov še nista v ospredju.*
- 17–19 **Prav dobro, a opazne pomanjkljivosti:** esejistična zgradba je s formalnega in večinoma tudi vsebinskega vidika dobra. Uvod in zaključek sta jasna, jedrnata in relevantna, izpeljave in utemeljitve so skladne in razumljive, posamični odlomki so največkrat smiselno zaokrožene celote in so pogosto med seboj dobro povezani. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume in to razumevanje dobro izrazi skozi celotno strukturo eseja. Uporabljeni pojmi so skoraj zmeraj relevantni in zadoščajo za smiselno obravnavo problema. Nekaj vpeljanih pojmov se kaže kot filozofsko problematičnih, večkrat je mogoče zaslediti njihovo analizo in vzpostavljanje logičnih zvez med njimi. Nasploš v eseju že prevladuje argumentacija pred povzemanjem stališč. Argumentacija je večinoma dobra in je posledica

samostojnega premisleka. Vendar so lahko nekateri argumenti še pomanjkljivi, nasprotna stališča in protiargumenti pa mestoma niso primerno ali pa sploh niso predstavljeni, nekateri temeljni pojmi so lahko predstavljeni kot samoumevni. Terminologija in jezikovno izražanje sta primerna.

Iz odgovora je razvidna zelo dobra splošna seznanjenost s filozofskimi problemi, tudi njihovo dobro razumevanje, čeprav je še mogoče zaslediti pomanjkljivosti v znanju, razumevanju in argumentaciji. Vendar se kandidat že pretežno giblje na abstraktni ravni razmisleka in večkrat abstraktno povezuje s konkretnim.

- 20–22 **Zvečine odlično:** poglobljen in argumentiran odgovor na vprašanje z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno linijo argumentacije, ki upošteva tudi protiargumente. Uvod in zaključek sta jasna in jedrnata, z dobro formuliranim problemom oziroma njegovo rešitvijo. Izpeljave in utemeljitve so skladne in povsem jasne, odlomki so zaokrožene celote in so med seboj zelo dobro povezani. V naslovu zastavljeni problem kandidat poglobljeno razume, kar izrazi s poglobljeno analizo pojmov, bogato pojmovno mrežo, lahko pa se že zaveda meja svoje argumentacije (vendar to ni nujno). Včasih stopa v filozofski dialog z zagovorniki drugačnih stališč in kaže tudi osebni odnos do filozofskih problemov, kar je že rezultat samostojnega razmisleka. Esej kaže zelo dobro splošno seznanjenost s filozofskimi problemi in njihovo zelo dobro razumevanje. Terminologija in jezikovno izražanje sta ustrezna.
- Kandidat se že zanesljivo giblje na abstraktni ravni razmisleka in pogosto povezuje abstraktno s konkretnim. Esej še lahko ima kakšno pomanjkljivost, toda pri ocenjevanju je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.*

■ Primeri izpitnih vprašanj za esej

NAVODILA ZA PISANJE ESEJA

Izmed 15 vprašanj izberite eno in napišite esej, ki naj bo dolg najmanj 600 besed. Bodite pozorni na analizo ključnih pojmov (in problematizacijo njihove samoumevnosti) ter na razlago in utemeljitev stališč, ki jih boste v eseju predstavili. Pri razlagi in utemeljevanju uporabite konkretne primere, oprite pa se seveda tudi na filozofske rešitve, ki ste jih obravnavali na pripravah. V eseju obravnavajte vsaj dva pogleda na dani problem, pri čemer se od zdravorazumskega premisleka poskusite dvigniti do filozofskega mišljenja, ki premisli tudi izhodišča posameznega pogleda.

TEME

VPRAŠANJE STVARNOSTI

1. Razpravljajte o trditvi: "Meje mojega jezika pomenijo meje mojega sveta."
2. Razpravljajte o trditvi: Ker se temeljne lastnosti materije povsem razlikujejo od duševnih, sta duh in telo dve v svojem bistvu različni substanci.
3. Razpravljajte o trditvi: Če bi poleg posamičnih stvari bivale tudi obče (splošne), bi morali govoriti o dveh vrstah stvarnosti.

VPRAŠANJE SPOZNAVANJA

4. Razpravljajte o trditvi: Če pri iskanju resnice zanemarimo dvom, nam grozi nevarnost dogmatizma.
5. Razpravljajte o trditvi: Atomov in subatomskih delcev ne moremo opazovati, zato ne moremo biti prepričani o njihovem obstoju.
6. Razpravljajte o trditvi: Če je izvor spoznanja izkustvo, ne moremo o svetu spoznati nič gotovega; če je izvor spoznanja razum, moramo predpostaviti, da nekaj vemo o svetu že vnaprej.

VPRAŠANJE MORALE

7. Razpravljajte o trditvi: Brez Boga človek ne more biti moralen.
8. Razpravljajte o trditvi: Samo razumski premislek nam lahko pokaže, katero moralno pravilo moramo v danih okoliščinah upoštevati, ne pa npr. čustva ali navade.
9. Razpravljajte o trditvi: Suženjstvo je dobro, če je v skladu z moralnimi pravili obravnavane družbe.

POSAMEZNIK IN SKUPNOST

10. Razpravljajte o trditvi: Pravičnost ne more biti nekaj, kar koristi močnejšemu, ampak mora zagotavljati skupno dobro.
11. Razpravljajte o trditvi: Morilec je vselej odgovoren za svoja dejanja.
12. Razpravljajte o trditvi: Vsaka oblast zahteva omejevanje svobode posameznika.

FILozOFIJA RELIGIJE

13. Razpravljajte o trditvi: Sveto izvira iz religioznega.
14. Razpravljajte o trditvi: Z zanikanjem razuma se tudi veri spodnesejo temelji.
15. Razpravljajte o trditvi: Božjega obstoja ni mogoče dokazovati, ampak je mogoče le nakazati poti do njega.

Ocenjevalna shema za komentar besedila

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu komentarjev, vendar je treba upoštevati, da posamezni komentarji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v odgovoru kot celoti.

0–10	Odgovor ne zadošča.
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje. Očitno je, da kandidat dela ne pozna.
1–5	Komentar je fragmentaren in večinoma nerelevanten, toda v njem je kljub temu najti kakšen element razumevanja besedila. Očitno je, da kandidat dela ne pozna. Prav tako gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za celovit komentar.
6–10	Komentar deloma že ima zaokroženo zgradbo, razumevanje izbranega dela je omejeno, razvitih je nekaj ustreznih poudarkov, vendar je najti še veliko nerelevantnosti. Poznavanje dela ima resne pomanjkljivosti.
11–13	Zadostno: odgovor je že esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost). Probleme, ki jih odpira odlomek, kandidat razume, vendar na nizki ravni, saj je njegovo poznavanje dela zelo površno. Čeprav je še veliko nerelevantnosti, se odgovor deloma že nanaša na dani odlomek, deloma je lahko tudi parafraza odlomka. Vpelje nekaj ustreznih pojmov, vendar jih ne analizira. Odgovor je pogosto preprost opis filozofskega problema iz odlomka ali morda celo preprosta obnova celotnega dela. Če poskuša z argumentacijo, je ta bolj opisna. <i>Kandidat delo pomanjkljivo razume na najosnovnejši ravni.</i>
14–16	Dobro, a omejeno: poznavanje dela je brez večjih pomanjkljivosti in na osnovni ravni kandidat delo tudi razume. Naloga ima dobro strukturo in je brez večjih preskokov v izpeljavi; odgovor je večinoma relevanten, toda opisi in razlage so še slabo razviti; kandidat poskuša analizirati nekatere pojme, morda vzpostavi nekaj povezav med njimi, vendar analizo pogosto nadomešča opis in povzemanje ali parafraziranje trditev iz komentiranega besedila. <i>Kandidat delo dobro pozna in dobro predstavi vsebino, ki se navezuje na odlomek.</i>

- 17–19 **Prav dobro, a z manjšimi pomanjkljivostmi:** kandidat obravnava delo dobro pozna in razume, filozofski problem iz odlomka umesti v kontekst dela; razlaga in argumentacija sta jasni in razumljivi, temeljni pojmi so opredeljeni. Kandidat pozna celotno delo, razume bistvene filozofske probleme, ki jih delo, zlasti pa navedeni odlomek odpira, in ga tudi razlaga v tem okviru. Še vedno je mogoče najti kako nerelevantnost in neutemeljeno trditev, lahko so še napake v izpeljavi ali nejasnosti, vendar pa so na tej ravni to bolj obrobne pomanjkljivosti.
Kandidat delo zelo dobro pozna ter zna dobro razložiti in razčleniti temeljne probleme odlomka in dela.
- 20–22 **V glavnem odlično:** dober odgovor z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno črto razlage in argumentacije, upošteva (vsaj implicitno) tudi drugačne poglede. Kandidat ima zelo dober pregled nad celotnim besedilom in ga komentira s pojmovnim aparatom, ki je v besedilu razvit. Vstopa v dialog z avtorjem dela ter razvija in utemeljuje tudi svoja stališča. Lahko obravnava avtorja tudi širše z vidika filozofske tradicije. Seveda je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.
Kandidat delo zelo dobro razume, temeljito obravnava vse vidike danega odlomka in mestoma celo vstopa v dialog z avtorjem.

■ Primeri izpitnih vprašanj za komentar besedila

NAVODILA ZA PISANJE KOMENTARJA K BESEDILU

V navedenem odlomku filozof obravnava neki filozofski problem (oziroma problemski sklop). Napišite enovit komentar k odlomku v obliki eseja, ki naj bo dolg najmanj 600 besed. Odlomka ne obnavljajte, temveč razložite, za kateri problem gre; obravnavajte in razložite filozofovo rešitev problema, jo umestite v širši tematski in pojmovni okvir celotne knjige ter poskušajte razviti in utemeljiti svoj komentar njegove rešitve. Bodite pozorni zlasti na besedilo in pojme, ki so tiskani poudarjeno.

PLATON: DRŽAVA

V tem smislu razločujem med ljudmi, ki si jih pravkar naštel, **radogledeži in prijatelji umetnosti in zastopniki praktičnih poklicev**, na eni strani ter onimi drugimi, ki je o njih pravzaprav govor in ki edini zaslužijo, da jih imenujemo **filozofe**, na drugi strani.

Kako to misliš?

Tisti, ki radi poslušajo in opazujejo, ljubijo lepe tone, lepe barve, lepe oblike in vse, kar umetnost iz njih ustvari, medtem ko njihov duh ni sposoben, da bi videl in vzljubil **bistvo lepega**.

Res je tako.

Tisti pa, ki se lahko približajo lepoti in jo lahko zase čisto gledajo, so gotovo zelo redki?

Da, zelo redki.

Ali tisti, ki veruje v lepe stvari, v lepoto samo pa ne in ki ne more slediti, če mu kdo skuša pokazati pot k njenemu spoznanju, živi v sanjskem ali neresničnem svetu? Pri tem pomisli tole: sanje nam veljajo za stanje, v katerem nimamo – speči ali budni – podob stvari za podobe, temveč za stvari same, ali ne? (V/20; 198)

ARISTOTEL: NIKOMAHOVA ETIKA

Tu pa spet naletimo na težave: nekoga, **ki je srečno živel** do pozne starosti in lepo umrl, lahko pri potomcih doletijo različne spremembe: nekateri otroci so mu **srečni in deležni dostojnega življenja**, drugi ravno nasprotno. Razumljivo je, da obenem s časovno razdaljo, ki jih loči od roditeljev, tudi otroke doletijo najrazličnejše spremembe. In bilo bi zares nesmiselno, ko bi umrli prednik vse te spremembe sodoživljal in bil zdaj presrečen, zdaj spet ves nesrečen. Nesmiselno pa je trditi tudi nasprotno, da se namreč usoda potomcev umrlega prednika niti najmanj in nikoli ne tiče.

Toda vrnimo se spet k prejšnjemu vprašanju! Recimo, da je treba predvsem gledati na konec in šele tedaj blagrovati človeka, ne zato, ker je srečen, ampak ker je bil srečen! Mar ni nesmisel, da nekemu tedaj, ko je srečen, ne bomo priznali, da je zares srečen, in to samo zato, ker živih ne smemo blagrovati zaradi sprememb, ki jih utegnejo še zadeti, in pa zato, **ker si srečnost pač predstavljamo kot nekaj ustaljenega**, nekaj, kar ni podvrženo premenam, medtem ko se človekova usoda suče in obrača kot kolo okoli osi? (I/11; 65–66, 1100a)

DESCARTES: MEDITACIJE

Vse, kar sem namreč doslej dopuščal kot najbolj resnično, **sem dobil od čutov ali po čutih**; o njih pa sem dognal, da so sem ter tja **varljivi**, in preudarnost veleva, da nikdar docela ne verjemimo tistim, ki so nas kdaj ogoljufali, čeprav le enkrat samkrat.

Ali najsi nas čuti sem ter tja še tako varajo o kakih neznatnih in oddaljenih rečeh, navsezadnje je vendar še veliko drugega, o čemer sploh ni mogoče dvomiti, četudi je zajeto iz istega vira: na primer da sem zdajle tukaj, da ogrnjen v zimski suknjič sedim ob ognju, da držim v rokah tale papir in podobno; kako bi mogel kdo trditi, da tole niso moje roke in tole tu ni moje telo? (I/3–4, 50)

KANT: KRITIKA PRAKTIČNEGA UMA

Moralni zakon ne izraža torej nič drugega kot avtonomije čistega praktičnega uma, se pravi svobodo, le-ta pa je sama formalni pogoj vseh **maksim**, pod katerim se lahko edino ujemajo z najvišjim praktičnim zakonom. Če nastopa torej v praktičnem zakonu kot pogoj njegove možnosti materija hotenja, ki ne more biti drugega kot objekt nekega želenja, ki se povezuje z zakonom, nastane iz tega **heteronomija lastne volje**, se pravi, odvisnost od naravnega zakona slediti poljubnemu nagibu ali nagnjenju, in volja si zakona ne daje sama, ampak si daje le predpis za umno izvrševanje patoloških zakonov. (36)

FRIEDRICH NIETZSCHE: H GENEALOGIJI MORALE

Kajti tako je: pomanjševanje in izenačevanje evropskega človeka skriva našo največjo nevarnost, **kajti ta pogled utruja** ... Danes ne vidimo ničesar, kar hoče postati večje, slutimo, da gre vedno **bolj navzdol** in navzdol v tanjše, dobrodušnejše, pametnejše, prijetnejše, povprečnejše, ravnodušnejše, v nekaj še bolj kitajskega, še bolj krščanskega – človek postaja, o tem ni dvoma, vse "boljši" ... Prav v tem je **prekletstvo Evrope** ... (233)

■ OCENJEVANJE SEMINARSKE NALOGE

Splošna navodila

Glavni poudarek ocene je na končnem izdelku, ki se postopno točkuje od 0 do 22 po ocenjevalni shemi. Mentor lahko tako dobljeni oceni prišteje od 1 do 3 točke (vendar je najvišje možno število točk 22), če se je kandidat posebno izkazal s/z:

- samostojnostjo (samostojnost ob mentorjevi pomoči),
- iniciativnostjo pri izbiri teme, iskanju in izbiri literature, prizadevnostjo pri izdelavi naloge,
- samostojnim uvidom in ustvarjalnimi rešitvami pri izdelavi naloge,
- velikim individualnim napredkom med začetkom in koncem dela pri nalogi.

Pri ocenjevanju naj mentor upošteva, da je kandidat komajda vstopil v svet filozofskega razmišljanja, zato naj ne pričakuje ravni, kakršno se zahteva pri univerzitetnem študiju.

Z izdelavo naloge se namreč kandidat pripravlja na končni izpit, si pridobiva izkušnje in zaupanje pri izražanju lastnih misli, konstruiranju filozofskih argumentov in se uvaja v samostojno delo.

Merila ocenjevanja

Artikulacija problema: ali dijak jasno predstavi problem? Ali gre za poglobljen uvid v problem?

Zgradba naloge: ali je nalogi lahko slediti – ali ima uvod, jedro in sklep, ali je smiselno razčlenjena v odstavke; ali so odstavki med seboj smiselno povezani; ali je jasno napisana?

Pojmi: ali naloga vpeljuje relevantne filozofske pojme; ali problematizira njihovo samoumevnost; ali jih poveže v pojmovno mrežo; ali so ključni pojmi opredeljeni?

Argumentacija: ali so teze in sklepi utemeljeni? Ali upošteva protiargumente?

Primeri: ali navaja primere, s katerimi ilustrira najprej sam problem, potem pa svoje izpeljave? Ali primere analizira in razloži, kaj iz njih sledi?

Ali vpelje več vidikov problema oziroma več pogledov nanj?

Ali je iz naloge razvidno poznavanje ustrezne literature?

Ali so upoštewane formalne zahteve: število besed, oblika naloge, citiranje, seznam literature?

Ocenjevalna shema

0–10	Slaba naloga, ki ne formalno ne vsebinsko ne zadošča, napisana je, ker jo je pač treba napisati. Morda vsebuje kakšnega od zahtevanih elementov, a zgolj po naključju.
11–13	Naloga izpolnjuje minimalna zahtevana merila, vendar ima resne pomanjkljivosti. Formalne zahteve so večinoma upoštewane, a niso integralni del naloge. Tema je slabo opredeljena, besedilu je mestoma težko slediti, nerelevantnosti so pogoste. Je opisna, kandidatov pogled omejen, predznanje majhno, trditve včasih nenatančne ali celo dejstveno napačne. A razvidno je, da je naloga napisana na podlagi prebrane literature in pripeljana do sklepa.
14–16	Naloga je dobra, korektno napisana, formalne zahteve so večinoma izpolnjene. Gre za obnovo, kandidatu manjkata uvid in filozofsko znanje, da bi začel o temi resneje razmišljati. Naloga je pretežno razumljiva in berljiva, ima uvod in sklep, večinoma je smiselno razčlenjena na odstavke, a vse je šolsko, predvidljivo, ne izraža osebnega odnosa do obravnavanega problema ter je brez prave analize pojmov in argumentacije. Oboje se sicer včasih poskuša doseči, a pri tem tudi ostane.
17–19	Naloga je formalno ustrezna, jasno stopa v svet filozofskega razmisleka, vendar ima še resne pomanjkljivosti. Je sicer zadosti temeljita in izčrpna pri obravnavi teme, razvidno je znatno predznanje in uporaba literature, kandidat že zastavlja vprašanja in išče odgovore ter izraža osebni odnos do obravnavanega problema, toda izpeljava je neenakomerna; včasih kandidatu uide iz rok, analiza pojmov ni vselej integralni del besedila, pojavljajo se tudi neutemeljene trditve in šibka argumentacija. Ne uspe mu vselej najti sorazmerja med dolžino besedila, ki ga posveti neki podtemi, in njeno pomembnostjo znotraj naloge – ta ni uravnotežena. Včasih je opisna namesto analitična.

20–22 Glavna značilnost naloge je, da kandidat natančno opredeli temo in jo potem v nepretrganem loku poskuša premisliti. Ton ji daje vprašujoč premislek, ki izraža poglobljen in osebni odnos do obravnavanega problema in ki temelji na poglobljeni analizi pojmov in natančni, logično skladni in jasni argumentaciji. Večkrat kandidat išče povezave med pojmi, opozarja na druge povezave, na drugačne interpretacije in ugovore svojim izpeljavam. Vse to spremlja ustrezno predznanje in prebrana literatura, vendar količina niti ni tako pomembna. Pomembno je dobro in poglobljeno razumevanje in filozofsko skoraj v celoti ustrezna raven, na kateri si kandidat zastavlja vprašanja.

■ Primeri naslovov za seminarsko nalogo

Uživanje je smoter našega življenja.

Kako upravičiti kaznovanje?

Ali nas psihoanaliza lahko naredi svobodnejše?

Vrednost moralnih vrednot skozi evolucijo

Primerjava koncepta idej pri Platonu in Descartesu

Platonovo pojmovanje Erosa in primerjava s Freudovim pojmovanjem

Umetnost v Platonovi idealni državi

Ali je umetnost nujno udejanjenje lepega?

Skepticizem kot metoda pri Descartesu

Ali je duša nesmrtna?

Vprašanje solipsizma v filmu Matrica

Primerjava Descartesovega in Platonovega racionalizma

Problem svobode in evtanazija

Max Scheler in vprašanje človeka v kozmosu

Iskanje smisla v lepoti in ljubezni v filozofiji Simone Weil

Huxley v svetu onstran dobrega in zlega

Dionizično načelo v besedilih sodobne popularne glasbe

Vprašanje časa pri Heideggru

Ali je smrt začetek ali konec?

Vprašanje nič v zen budizmu

4. KANDIDATI S POSEBNIMI POTREBAMI

Zakon o maturi v 4. členu določa, da kandidati opravljajo maturo pod enakimi pogoji. Kandidatom s posebnimi potrebami, ki so bili usmerjeni v izobraževalne programe z odločbo o usmeritvi, v utemeljenih primerih pa tudi drugim kandidatom (poškodba, bolezen), se lahko glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje prilagodi način opravljanja mature in način ocenjevanja znanja.

Možne so naslednje prilagoditve:

1. opravljanje mature v dveh delih, v dveh zaporednih rokih;
2. podaljšanje časa opravljanja maturitetnega izpita (tudi odmorov, možno je več krajših odmorov);
3. prilagojena oblika izpitnega gradiva (npr. Braillova pisava, povečava, kjer je prevod vprašanj nemogoč, zapis izpitnega gradiva na disketi ...);
4. poseben prostor;
5. prilagojena delovna površina (dodatna osvetlitev, možnost dviga ...);
6. uporaba posebnih pripomočkov (Braillov pisalni stroj, ustrezna pisala, folije za pozitivno risanje ...);
7. izpit s pomočnikom (npr. pomočnik bralec ali pisar);
8. uporaba računalnika;
9. prirejeni ustni izpit in izpit slušnega razumevanja (oprostitev, branje z ustnic, prevajanje v znakovni jezik);
10. prilagoditev opravljanja praktičnega dela maturitetnega izpita (npr. prilagoditev opravljanja seminarske naloge, vaj);
11. prilagojen način ocenjevanja (npr. napake, ki so posledica kandidatove motnje, se ne upoštevajo, pri ocenjevanju zunanji ocenjevalci sodelujejo s strokovnjaki za komunikacijo s kandidati s posebnimi potrebami).

5. IZPITNE VSEBINE

5.1 TEME

Zadošča izbira ene teme, prepuščena pa je učitelju. Samostojno se odloči, kako jo bo obdelal, s katerimi avtorji jo bo osvetlil in s katerimi besedili si bo pomagal. Od njega je tudi odvisno, katerim podtemam bo dal večji poudarek, vsaj okvirno pa je treba obravnavati vse podteme.

Pri temi navedeni pojmi so najosnovnejša strokovna terminologija, ki bo uporabljena pri postavitvi vprašanj pri izpitu. Od kandidata se pričakuje, da bo znal problematizirati in uporabiti večino navedenih pojmov ter premisliti z njimi povezane probleme.

Od kandidata se ne glede na izbrano temo tudi pričakuje smiselna uporaba pojmov abstraktno/konkretno, analiza/sinteza, argument, forma/materija, pojem (koncept), metafizika, metoda, relativno/absolutno, splošno/posamično, subjekt/objekt, subjektivno/objektivno, imanentno/transcendentno.

■ Vprašanje stvarnosti

Podteme:

- temelj stvarnosti
- vprašanje metafizike
- nujnost in svoboda
- jezik in svet
- duhovno in materialno
- svet-človek-smisel

Pojmi:

absurd, avtentičnost, bistvo, bit, bivajoče, determinizem/svobodna volja, dualizem/monizem, duh/telo, eksistenca, idealizem/materializem, jaz, jezikovni relativizem, možnost/dejanskost, nujnost/slučajnost, ontologija, počelo (arhe), pojav (fenomen), pomen, referenca, substanca (bitnost), tesnoba, videz/resničnost, vzročnost (vzrok/posledica)

■ Vprašanje spoznanja

Podteme:

- plodnost in meje skepticizma
- mnenje in vednost
- utemeljitev spoznanja
- jezik kot pogoj in meja spoznanja
- razum in njegove meje
- znanost in filozofija

Pojmi:

aksiom, analiza/sinteza, a priori/a posteriori, čustva, čuti/razum, dogmatizem, dokaz, dvom, empirično/racionalno, očitnost (evidentnost), gnoseologija, gotovost, hipoteza, koherenca, korespondenca, mistično, občutek, pojem, predsodek, resnica, solipsizem, transcendentalno, transcendentno, verifikacija/falsifikacija, zaznava (percepcija)

■ Vprašanje morale

Podteme:

- moralni relativizem
- utemeljitev moralnih načel
- svoboda in odgovornost
- moralne vrednote in moralno vrednotenje
- pojem dobrega
- vrlina in sreča

Pojmi:

altruizem, asketizem, ataraksija, avtonomija, avtentičnost, cilj (telos), dejanje/dogodek, determinizem, dolžnost, emotivizem, egoizem, etika, evdajmonija, fatalizem, hedonizem, heteronomija, kategorično/hipotetično, konformizem, dogovor (konvencija), motiv, nihilizem, praktično/teoretično, pravičnost, predestinacija, sredstvo, univerzalizem, utilitarizem

■ Posameznik in skupnost

Podteme:

- utemeljitev in meje oblasti
- država in skupno dobro
- zakon in svoboda
- pravičnost in enakost
- kršitev zakona in kazen
- družbena utopija

Pojmi:

anarhija, avtoriteta, absolutizem, demokracija (neposredna, predstavniška), diktatura, diskriminacija, družbena pogodba, enakost (absolutna, pred zakonom), ideologija, komunizem, legalno/legitimno, liberalnost, pravice (človekove, naravne, pogodbene), pravičnost (distributivna, retributivna), prevencija, skupnost, totalitarnost, volja (vseh/splošna), svoboda (pozitivna, negativna)

■ Filozofija religije

Podteme:

- religija in sveto
- verovanje in razum
- eksistenca boga
- bog in svet
- govor o bogu
- religija in etika

Pojmi:

absurd, agnosticizem, ateizem, avtonomija, dokaz (ontološki, kozmološki, teleološki), dualizem, fascinatum/tremendum, mistično, mit, neizrekljivo, numinozno, neskončnost, panteizem, počelo, predestinacija, presežnost, racionalnost, razodetje, religioznost, sakralno/profano, skepticism, smisel, teizem, transcendenca

5.2 FILOZOFSKA BESEDILA

Potrebno je temeljito poznavanje enega filozofskega besedila; od kandidata se pričakuje, da pozna vse glavne probleme izbranega besedila in da na tej osnovi razvije in premisli filozofske probleme izbranega odlomka.

Platon: Država, V.–VII. knjiga

Glavni problemi:

- a) Filozofi voditelji države.
- b) Uresničitev idealne države (prevzem oblasti, vzgoja državljanov).
- c) Narava filozofije (predmet, metoda, cilj).
- č) Vedenje in mnenje.
- d) Dva svetova.
- e) Ideja dobrega.
- f) Interpretacija prisposodob o ladji, soncu, daljici in votlini.
- g) Filozofija in druge znanosti.

Aristoteles: Nikomahova etika (pregledno v celoti, temeljito pa knjige 1, 2, 3, 5, 6 in 10)

Glavni problemi:

- a) Delovanje, sreča in najvišje dobro.
- b) Tri temeljne oblike življenja.
- c) Ali je dobro ideja?
- č) Udejstvovanje duše v skladu z vrlino.
- d) Členitev duše in človeškega delovanja.
- e) Vrlina se nagiba k sredini kot svojemu smotru.
- f) Hotena in nehotena dejanja.
- g) Ali je uživanje najvišje dobro?
- h) Nравstvene vrline.
- i) Odločitev je preišljeno hotenje.
- j) Pametnost.
- k) Odnos vednosti in modrosti.
- l) Pravičnost.

René Descartes: Meditacije

Glavni problemi:

- a) Skepticizem in utemeljitev spoznanja.
- b) Narava in doseg dvoma.
- c) Metoda filozofije.
- č) Možnost gotovega začetka.
- d) Pojem (pojmi) substance in odnos med duhom in telesom.
- e) Most med resnicami notranjega sveta in zunanjim svetom (zavest in solipsizem).

- f) Pojem Boga in kako lahko upravičimo verovanje (dokazi za obstoj Boga).
- g) Narava in doseg svobodne volje.
- h) Dokazovanje obstoja zunanjega sveta in narava materialne stvarnosti.

Immanuel Kant: Kritika praktičnega uma

Glavni problemi:

- a) Maksima, hipotetični in kategorični imperativ.
- b) Svobodna, avtonomna volja.
- c) Določitveni razlog volje.
- č) Temeljni zakon čistega praktičnega uma.
- d) Gonila čistega praktičnega uma.
- e) Najvišje dobro.
- f) Postulati čistega praktičnega uma.

Friedrich Nietzsche: H genealogiji morale

Glavni problemi:

- a) Izvor dobrega in zla.
- b) Nihilizem.
- c) Ressentiment.
- č) Prevrednotenje vrednot in zmaga suženjske morale.
- d) Dolg in krivda.
- e) Slaba vest.
- f) Umetniki, filozofi, svečeniki, znanstveniki in volja do moči.
- g) Asketski ideali.
- h) Nadčlovek.

OB POSEBNEM ZANIMANJU LAHKO UČITELJ PO POSVETOVANJU Z DRŽAVNO PREDMETNO KOMISIJO ZA SPLOŠNO MATURO IZ FILOZOFIJE IN Z NJENIM SOGLASJEM IZBERE TUDI KAKO DRUGO KLASIČNO FILOZOFSKO DELO.

5.3 SEMINARSKA NALOGA

Seminarska naloga ima obliko daljšega eseja ali dialoga. Kandidat jo napiše o temi, ki ga zanima, in na podlagi samostojnega študija virov, pri čemer ga vodi mentor.

Formalni napotki za izdelavo seminarske naloge

Seminarska naloga mora biti natipkana in speta, lahko je tudi vpeta v preprosto plastično mapo ali pritrjena z letvico oziroma povezana s spiralo; brez povzetka je dolga najmanj 2500 in največ 3200 besed.

Sestavine

1. Naslovnica

Vsebuje vse podatke o seminarski nalogi.

Levo zgoraj:	matura in letnica oddaje naloge
Desno zgoraj:	seminarska naloga iz filozofije
V sredini:	naslov naloge
Pod naslovom:	ime in priimek avtorja, število besed
Levo spodaj:	uradni naziv šole
Desno spodaj:	ime in priimek mentorja
Na sredi spodaj:	kraj in datum sestave naloge

Naslov jasno napove, o čem bo tekla beseda: npr. Nietzschejevo pojmovanje morale, Koncept realnosti v hindujski filozofiji, Moralni vidiki evtanazije ipd.

2. Kazalo

Če je seminarska naloga razčlenjena na poglavja, naslovnici sledi kazalo, drugače ni potrebno.

3. Povzetek

V nekaj stavkih (50–80 besed) je povzeta vsebina seminarske naloge (opisan problem, pot rešitve in sklep).

4. Ključne besede

Našteti so ključni pojmi, obravnavani v seminarski nalogi.

5. Uvod

V uvodu je opredeljen problem, postavljena osnovna teza, nakazana pot razdelave problema, lahko tudi naveden pomen teme in razlog za njeno izbiro.

6. Jedro

V jedru sledi izpeljava z vsemi zahtevanimi elementi, razdeljena je v odstavke, tisti, ki obravnavajo pomembnejše dele teme, so daljši, drugi krajši in si sledijo v logičnem redu. Razdelitev ni poljubna, vsak odstavek pojasnjuje določeno točko, vidik glavne teme.

7. Sklep

Sklep povzame in pojasni rezultat seminarske naloge ter lahko na kratko omeni nerešene probleme.

8. Abecedni seznam uporabljenih literature je naveden na koncu seminarske naloge.

Citiranje

Misli drugih niso razumljive same po sebi, zato jih je treba analizirati in komentirati ter tako smiselno vključiti v besedilo. Prav tako se je dobro pri citiranju omejiti, kajti hitro se zgodi, da se lastna misel izgubi med preštevilnimi ali predolgimi citati. Da ne bi bilo težav z izvirnostjo seminarske naloge, morajo kandidati, kadar kakor koli uporabijo misli drugih ali se opirajo na katero od njihovih del, na to opozoriti v opombi ali v samem besedilu.

Dobesedno zapisane misli so opremljene z navednicami, njihov vir je razviden iz opombe, ki jo najdemo pod črto na koncu strani oziroma na koncu naloge. Ker mora biti ta opremljena s seznamom uporabljene literature, v opombah ni treba navesti vseh podatkov o viru.

Zgled

Da je nejasnost izražanja posledica nerazumevanja, nejasnih misli, je vedel že začetnik esejističnega pisanja: "*Slišim nekatere, ki se opravičujejo, češ da se ne znajo izražati, in se delajo, da imajo v glavi polno lepih misli, da pa ne morejo z njimi na dan, ker da nimajo daru govora. To je gola laž. Ali veste, kaj je to po mojem mnenju? To so sence brezličnih pojmovanj, ki jih ne morejo razvozlati in v sebi razčistiti, in jih zato tudi v besedah ne morejo povedati, ker sebe ne razumejo ..., kdor ima v glavi žive in jasne misli, (bo) te tudi izrazil, pa najsi bo v bergamaškem narečju ali z mimiko, če je nem.*"¹.

Prav tako se ne sme pozabiti na avtorja, četudi se misel, ideja ipd. le povzema, obnavlja, omenja ali se ji nasprotuje. Postopek je enak kakor zgoraj.

Zgled

*Znana je Nietzschejeva trditev, da je veliki gospod mrtev*², s katero ponazarja konec tradicionalnih avtoritet, kajti na prizorišče stopa nova: nadčlovek.

Seznam literature

Vsa v opombah navedena dela morajo biti naštetá tudi v seznamu literature na koncu naloge. V njem najdemo poleg v nalogi omenjenih del tudi vire, na katere se je kandidat opiral pri njeni izdelavi.

Naslovi knjig in revij so zapisani ležeče, naslovi člankov in poglavij pa opremljeni z navednicami:

Knjiga:

Nietzsche, Friedrich, *Tako je dejal Zaratustra*, Slovenska matica, Ljubljana 1974.

Članek v reviji:

Božovič, Miran, "Descartesov bog kot causa sui", *Filozofski vestnik* 2/1989, str. 9–19.

Poglavje v knjigi:

Palmer, Donald, "Največja letalska družba svobodnega sveta", v: *Ali središče drži? Uvod v zahodno filozofijo*, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1995, str. 237–285.

Poglavje v zborniku:

Sautter, Craig, "Študentski filozofski dnevnik", v: *Filozofija v šoli. Prispevki k didaktiki filozofije*, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana 1996, str. 189–204.

Avtorji so na seznamu literature razvrščeni po abecednem redu.

¹ Montaigne 1960, 42–43.

² Nietzsche 1974, 13.

Literatura:

Božovič, Miran, "Descartesov bog kot causa sui", v: *Filozofski vestnik* 2/1989, 9–19.

Nietzsche, Friedrich, *Tako je dejal Zaratustra*, Slovenska matica, Ljubljana 1974.

Palmer, Donald, "Največja letalska družba svobodnega sveta", v: *Ali središče drži? Uvod v zahodno filozofijo*, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1995, 237–285.

Sautter, Craig, "Študentski filozofski dnevnik", v: *Filozofija v šoli. Prispevki k didaktiki filozofije*, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana 1996, 189–204.

■ Mentorjeva pomoč pri izdelavi seminarske naloge

Za veliko večino kandidatov je naloga prva priložnost za samostojno delo, zato se srečujejo z različnimi težavami in te jim pomaga premagovati mentor. Izdelava naloge sicer poteka pod njegovim vodstvom, toda pobuda, delo in odločitve so kandidatove.

Mentor na začetku razloži – morda kar med frontalnim poukom – kako se je treba lotiti izdelave naloge nasploh: kako se izbere tema, poišče primerna literatura, kako se ta bere in kako se delajo izpiski, kako se zbira gradivo, ki bo uporabljeno pri pisanju, kako se napišejo teze, osnutek in končna različica naloge.

1. Tema naloge lahko presega okvir kataloga: je predmet aktualnih razprav (npr. umetna inteligenca, smrtna kazen, človekove pravice ipd.), lahko poseže v neevropske tradicije (npr. v kitajsko filozofijo) ali pa samo v drugo filozofsko disciplino (npr. estetiko). Nalogo je mogoče izdelati s študijem več virov ali samo enega filozofskega dela. V zadnjem primeru je dobro iz dela izbrati neki problem, da naloga ne bi bila preveč heterogena, saj filozofi v svojih delih običajno ne obravnavajo samo enega problema (torej ne kar Platonova *Država*, ampak npr. Platonovo pojmovanje pravičnosti v *Državi*).

Na začetku se dostikrat zatakne pri izbiri teme, dijaki se s filozofijo šele srečujejo in pogosto ne vedo, kaj jih zanima. Zato mentor v pogovoru z njimi poskuša odkriti, kaj jih zanima, in jih napoti k branju ustreznega splošnega dela o filozofiji. Če so potem še vedno negotovi, jim glede na izraženo zanimanje sam predlaga nekaj tem ali pa jim da izbrati temo s svojega seznama. Kadar jo dijaki predlagajo sami, je treba paziti, da omogoča filozofski prijem in da ni pretežka. Na začetku je tema običajno preširoka in ne omogoča resnega razmisleka, temveč samo splošen pregled brez vsake filozofske poglobitve, zato jo med izdelavo mentor pomaga zožiti z določitvijo problema (npr.: temo "Indijska filozofija" lahko zoži v "Pojmovanje realnosti v indijski filozofiji", temo "Aristotelova etika" v "Aristotelovo pojmovanje dobrega v *Nikomahovi etiki*").

2. Mentor svetuje primerno literaturo, a zaželeno je, da to stori šele, ko kandidat že sam izbere nekaj virov – če je teh morda preveč, je treba opozoriti, da je kakovost več vredna kakor količina.
3. Dobro je tudi, da mentor preveri, kako kandidat bere, izpisuje in zbira gradivo, četudi je to razložil v uvodnem delu.
4. Po uvodnem branju kandidat prinese teze, na podlagi katerih skupaj z mentorjem izdelava vsebinski in časovni načrt dela.

5. Na naslednjih stopnjah sledijo osnutki rešitev in mentor pomaga kandidatu do predzadnjega. Njegovo vodstvo gre predvsem v smeri, ki na koncu pripelje do filozofskih razsežnosti teme (problema). V pogovoru s kandidatom ali s pisnimi opombami in komentarji osnutkov:
- spodbuja k utemeljevanju tez, k iskanju in analizi njihovih predpostavk in posledic,
 - spodbuja k pojasnjevanju, razlagi uporabljenih pojmov,
 - odpira nove poglede na problem, ne predlaga pa rešitev, saj bi sicer preprečil, da dijak išče svoje,
 - navaja dijaka, da razmišlja o svojem početju: da ve, kaj počenja, in to tudi jasno pove, da povzema delne rezultate, da posplošuje rezultate in preverja njihove posledice,
 - pazi, da dijak analizira in komentira avtorje (da jih ne prevzame nekritično in upošteva, da niso vsem razumljivi),
 - spodbuja k enostavnemu in razumljivemu pisanju (enostavnost je višja stopnja zapletenosti).

Mentor prav tako opozarja na formalne zahteve in pazi na izvirnost naloge.

6. Mentor končnega izdelka ne popravi ali komentira, marveč oceni.

6. OSNOVNA LITERATURA

Pri pripravi na splošno maturo kandidati uporabljajo učbenike in učna sredstva, ki jih je potrdil Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje. Potrjeni učbeniki in učna sredstva so zbrani v **Katalogu učbenikov za srednjo šolo**, ki je objavljen na spletni strani Zavoda Republike Slovenije za šolstvo www.zrss.si.

Marija Fürst, Nikolaus Halmer, *Filozofija*, DZS, Ljubljana 1997.

Frane Jerman, *Filozofija*, DZS, Ljubljana 1997.

Thomas Nagel, *Za kaj sploh gre?*, Državni izpitni center, Ljubljana 1995.

Donald Palmer, *Ali središče drži?*, DZS, Ljubljana 1995.

Dtv Atlas Filozofije, DZS, Ljubljana 1997.

Revija *FNM* (Filozofija na maturi), Državni izpitni center.